

'KOMMANDOS' IN HET KAMP

januari binnenkwamen) allerlei werk verrichten dat samenhang met de opbouw van het kamp, de SS-barakken inbegrepen: het rooien van bomen, het egaliseren van terreinen, en sjuouwerk – men kan er metselen, timmeren enz. aan toevoegen. In mei en juni werd door de gevangenen ook nog een brede nieuwe klinkerweg naar het kamp aangelegd; de vrouwen en meisjes van het *Frauenlager* werden daarbij ingeschakeld. Vught had ook een eigen boerderij en de nieuwelingen kwamen veelal eerst in het *Bauernhof-Kommando* terecht dat in de regel honderdvijftig man telde. Het was een onaangenaam *Kommando*. 'Goede boeren', aldus een gevangene die er in de winter van '43 op '44 in opgenomen was, 'regelen hun werk naar het weer. Hier niet. Dat ging door onder hevige hagel- en sneeuwbuien. Zonder sokken, in klompen of klompschoenen met geïnfecteerde wonden, onvoldoende gekleed en rillend van kou.'¹ Was er voor dat *Kommando* geen werk – geen nood: 'een groep werd aan het graven van sloten gezet die later door een andere groep werden dichtgegooid.'²

Daarnaast waren er in Vught de 'normale' *Kommandos* die er toe dienden, het kamp zelf in stand te houden. Er werd veel lijngetrokken. Zo moest het *Kommando-Lagerreinigung* er voor zorgen dat alles in het kamp schoon bleef. 'De groep', aldus de illegale werker P. J. Stavast die eind juni '43 in Vught opgesloten werd,

'was veel te groot in verhouding tot het werk dat gedaan moest worden . . . Toch werd verlangd dat men voortdurend werkte. Men mocht niet stilstaan, men mocht niet met lege handen worden aangetroffen. De krankzinnigste situaties ontstonden hierdoor. Tientallen keren werd eenzelfde straatje dat reeds kraakschoon was, opnieuw aangeveegd. Tientallen keren werd een pad, waarop geen blad of stokje meer te vinden was, opnieuw geharkt . . . Natuurlijk . . . stonden we vaak te niksen, steeds uitkijkend of er geen SS'ers in aantocht waren'³ –

want die SS'ers kenden maar één devies: '*Bewegung! Weiter arbeiten!*' Dat waren ook de woorden die een krankzinnig geworden gevangene, een Chinees die men binnen het kamp liet rondlopen, tegen iedere groep uitstiet welke hij tegenkwam.

Vught had ook een drukkers-*Kommando* – wij vermeldden het al in deel 7 (hoofdstuk 7, in de paragraaf 'Illegale pers'). Het was in de zomer van '43 op last van Rauter gevormd opdat de bezetter, die tijdens de April-Mei-

¹ Kees van Dordt: *Achter prikkeldraad* (z.j.), p. 24. ² J. Engels: *Bij de Kapo's*, p. 54.

³ P. J. Stavast: *Een doodgewone KP'er* (1965), p. 71.